

tando intellectui suum objectum, ut supra, in corp. art. et art. præc., dictum est.

AD SEXTUM dicendum, quod intellectus potest moveri non solum ex parte intelligibilis, sed etiam ex parte objecti, ut dictum est (loc. cit.).

AD SEPTIMUM dicendum, quod bonus Angelus potest movere intellectum hominis ex parte luminis, non quidem causando lumen naturale in ipso, sed confortando, ut dictum est: sed tam Angelus quam dæmon potest movere intellectum hominis ex parte speciei intelligibilis; non quidem æquales species humano intellectui ingerendo suis speciebus, sed eo modo quo supra dictum est, componendo formas imaginatas, vel etiam aliqua exteriora signa adhibendo; sicut etiam homo profundas conceptiones intelligibiles quæ habet, potest aliis notificare, explanando eas secundum quod congrui intellectui auditorum.

AD OCTAVUM dicendum, quod per ipsa verba quæ dæmon manifestat, intendit hominem ad mendacium perducere.

Circa ea vero quæ in contrarium obijciuntur, considerandum est, quod dæmon dicitur ingredi posse mentem hominis, non secundum substantiam, sed secundum effectum; in quantum scilicet instigat hominem ad aliquid cogitandum. Dicitur etiam, quod potest uti anima sapientis ut vult, in quantum aliquando, Deo permittente, impedit usum rationis in homine, sicut patet in arreptitiis.

Et hæc quidem circa quæstiones de malo dicta sufficiant.

DE SPIRITUALIBUS CREATURIS

QUÆSTIO UNICA

DE SPIRITUALIBUS CREATURIS

(In undecim articulos divisa.)

1° Enim quæritur, utrum substantia spiritualis sit composita ex materia et forma; 2° utrum substantia spiritualis possit uniri corpori; 3° utrum substantia spiritualis, quæ est anima humana, uniatur corpori per medium; 4° utrum tota anima sit in qualibet parte corporis; 5° utrum aliqua substantia spiritualis creata, sit non unita corpori; 6° utrum substantia spiritualis celestis corpori uniatur; 7° utrum substantia spiritualis corpori aereo uniatur; 8° utrum omnes Angeli different specie ab invicem; 9° utrum intellectus possibilis sit unus in omnibus hominibus; 10° utrum intellectus agens sit unus omnium hominum; 11° utrum potentie animæ sint idem quod animæ essentia.

ARTICULUS PRIMUS. — *Utum substantia spiritualis sit composita ex materia et forma.*

Quæstio est de spiritualibus creaturis. Et primo quæritur, utrum substantia spiritualis creata, sit composita ex materia et forma. Et videtur quod sic. Dicit enim Boetius in lib. de Trin. (ante med.): *Forma simplex, subjectum esse non potest.* Sed substantia spiritualis creata, est subjectum scientiæ et virtutis et gratiæ. Ergo non est forma simplex. Sed nec est materia simplex, quia sic esset in potentia tantum, non habens aliquam operationem. Ergo est composita ex materia et forma.

2. Præterea, quælibet forma creata est limitata et finita. Sed forma limitatur per materiam. Ergo quælibet forma creata, est forma in materia. Nulla ergo substantia creata, est forma sine materia.

3. Præterea, principium mutabilitatis est materia; unde, secundum Philosophum, necesse est ut materia imaginetur in re mota. Sed substantia spiritualis creata, est mutabilis; solus enim Deus naturaliter immutabilis est. Ergo substantia spiritualis creata habet materiam.

4. Præterea, Augustinus dicit, XII Confessionum, quod Deus fecit materiam communem visibilem et invisibilem. Invisibilia autem sunt substantiæ spirituales. Ergo substantia spiritualis habet materiam.

5. Præterea, Philosophus dicit in VIII Metaph. (com. xvi), quod si qua substantia est sine materia, statim est ens et unum; et non est ei alia causa ut sit ens et unum. Sed omne creatum habet causam sui esse et unitatis. Ergo nullum creatum est substantia sine materia; ergo omnis substantia spiritualis creata, est composita ex materia et forma.

6. Præterea, Augustinus dicit in lib. de questionibus veteris et novi Testamenti, quod prius fuit formatum corpus Adæ quam anima ei infunderetur: quia prius est necesse fieri habitaculum quam habitorem introduci: comparatur enim anima ad corpus sicut habitator ad habitaculum. Sed habitator est per se subsistens. Anima ergo est per se subsistens, et multo fortius Angelus. Sed substantia per se subsistens non videtur esse forma tantum. Ergo substantia spiritualis creata, non est forma tantum: est ergo composita ex materia et forma.

7. Præterea, manifestum est quod anima est susceptiva contrariorum. Hoc autem videtur esse proprium substantiæ compositæ. Ergo anima est substantia composita, et eadem ratione Angelus.

8. Præterea, forma est quo aliquid est. Quicquid ergo compositum est ex quo est et quod est, est compositum ex materia et forma. Omnis autem substantia spiritualis creata composita est ex quo est et quod est, ut patet per Boetium in lib. de Hebdomadibus. Ergo omnis substantia spiritualis creata, est composita ex materia et forma.

9. Præterea, duplex est communitas: una in divinis, secundum quod essentia est communis tribus personis; alia in rebus creatis, secundum quod universale est commune suis inferioribus. Singulare autem videtur primæ communis, ut id quo distinguuntur ea quæ communicant in illo communi, non sit aliud realiter ab ipso communi: paternitas enim qua Pater distinguitur a Filio, est ipsa essentia, quæ est Patri et Filio communis. In communitate autem universalis oportet quod id quo distinguuntur ea quæ continentur sub communi, sit aliud ab ipso communi. In omni ergo creato quod continetur sub aliquo genere communi, necesse est esse compositionem ejus quod commune est, et ejus per quod commune ipsum restringitur. Substantia autem spiritualis creata est in aliquo genere. Oportet ergo quod in substantia spirituali creata, sit compositio naturæ communis, et ejus per quod natura communis coarctatur. Hæc autem videtur esse compositio formæ et materiæ.

10. Præterea, forma generis non potest esse nisi in intel-

lectu vel materia. Sed substantia spiritualis creata, ut Angelus, est in aliquo genere. Forma ergo generis illius vel est in intellectu tantum, vel in materia. Sed si Angelus non haberet materiam, non esset in materia. Ergo esset in intellectu tantum; et sic, supposito quod nullus intelligeret Angelum, sequeretur quod Angelus non esset; quod est inconveniens. Oportet ergo dicere, ut videtur, quod substantia spiritualis creata, sit composita ex materia et forma.

11. Præterea, si substantia spiritualis creata, esset forma tantum, sequeretur quod una substantia spiritualis esset præsens alteri. Si enim unus Angelus intelligit alium; aut hoc est per essentiam Angeli intellecti; et sic oportebit quod substantia Angeli intellecti sit præsens in intellectu Angeli intelligentis ipsum: aut per speciem; et tunc idem sequitur, si species per quam Angelus ab alio intelligitur, non differt ab ipsa substantia Angeli intellecti. Nec videtur posse dari in quo differat, si substantia Angeli est sine materia, sicut et ejus species intelligibilis. Hoc autem est conveniens quod unus Angelus per sui substantiam sit præsens in alio: quia sola Trinitas menti rationali illabitur. Ergo et primum, ex quo sequitur, est inconveniens, scilicet quod substantia spiritualis creata, sit immaterialis.

12. Præterea, Commentator dicit in XI Metaph. (com. xxxvi), quod si esset arca sine materia, idem esset cum arca si quæ est in intellectu; et sic videtur idem quod prius.

13. Præterea, Augustinus dicit, VII super Genes. ad litteram (cap. vi), quod sicut caro habuit materiam, idest terram, de qua fieret, sic fortasse potuit et antequam ea ipsa natura fieret quæ anima dicitur, habere aliquam materiam pro suo genere spirituale, quæ nondum esset anima. Ergo anima videtur esse composita ex materia et forma; et eadem ratione Angelus.

14. Præterea, Damascenus dicit (lib. II, cap. iii), quod solus Deus essentialiter immaterialis est et incorporeus. Non ergo substantia creata.

15. Præterea, omnis substantia naturæ suæ limitibus circumscripta, habet esse limitatum et coarctatum. Sed omnis substantia creata est naturæ suæ limitibus circumscripta. Ergo omnis substantia creata habet esse limitatum et coarctatum. Sed omne quod coarctatur, aliquo coarctatur. Ergo in qualibet substantia creata est aliquod coarctans, et aliquod coarctatum; et hoc videtur esse forma et materia; ergo omnis substantia spiritualis est composita ex materia et forma.

16. Præterea, nihil secundum idem agit et patitur; sed agit unumquodque per formam, patitur autem per materiam. Sed substantia spiritualis creata, ut Angelus, agit dum illuminat inferiorem Angelum, et patitur dum illuminatur a superiori: similiter in anima est intellectus agens et possibilis. Ergo tam

Angelus quam anima composita est ex materia et forma.

17. Præterea, omne quod est, aut est actus purus, aut potentia pura, aut compositum ex actu et potentia. Sed substantia spiritualis non est actus purus, hoc enim solius Dei est; nec etiam potentia pura. Ergo est compositum ex potentia et actu; quod videtur idem et quod est componi ex materia et forma.

18. Præterea, Plato in Timæo inducit Deum summum loquentem diis creatis, et dicentem: *Voluntas mea major est nexu vestro*; et inducit hæc verba Augustinus in lib. de Civit. Dei (XIII, cap. XVI). Dii autem creati videntur esse Angeli. Ergo in Angelis est nexus, sive compositio.

19. Præterea, in his quæ numerantur et essentialiter differunt, est materia: quia materia est principium distinctionis secundum numerum. Sed substantiæ spirituales numerantur, et essentialiter differunt. Ergo habent materiam.

20. Præterea, nihil patitur a corpore nisi habens materiam. Sed substantiæ spirituales creatæ patiuntur ab igne corporeo, ut patet per Augustinum de Civit. Dei (lib. XXII, cap. x). Ergo substantiæ spirituales creatæ habent materiam.

21. Præterea, Boetius in lib. de unitate et uno (a med.), expresse dicit, quod Angelus est compositus ex materia et forma.

22. Præterea, Boetius dicit in lib. de Hebdomad. (inter princ. et med.), quod omne id quod est, aliquid aliud potest habere admixtum; sed ipsum esse nihil omnino aliud habet admixtum; et idem possumus dicere de omnibus abstractis et concretis. Nam in homine potest aliquid aliud esse quam humanitas, utpote albedo, vel aliquid huiusmodi; sed in ipsa humanitate non potest aliud esse nisi quod ad rationem humanitatis pertinet. Si ergo substantiæ spirituales sunt formæ abstractæ, non poterit in eis esse aliquid quod ad eorum speciem non pertineat. Sed sublato eo quod pertinet ad speciem rei, corrumpitur res. Cum ergo omnis substantia spiritualis sit incorruptibilis, nihil quod inest substantiæ spirituali creatæ, poterit amittere; et ita erit omnino immobilis; quod est inconveniens.

23. Præterea, omne quod est in genere participat principia generis. Substantia autem spiritualis creatæ, est in prædicamento substantiæ: principia autem hujus prædicamenti sunt materia et forma; quod patet per Boetium in comment. Prædicamentorum (in prædic. substantiæ in fine), qui dicit, quod Aristoteles relictis extremis, scilicet materia et forma, agit de medio, scilicet de composito; dans intelligere quod substantia quæ est prædicamentum, de qua ibi agit, sit composita ex materia et forma. Ergo substantia spiritualis creatæ, est composita ex materia et forma.

24. Præterea, omne quod est in genere, componitur ex genere et differentia. Differentia autem sumitur a forma, genus autem a materia, ut patet in VIII Metaphys. (com. vi). Cum ergo substantia spiritualis sit in genere, videtur quod sit composita ex materia et forma.

25. Præterea, id quod est primum in quolibet genere, est causa eorum quæ sunt post; sicut primus actus est causa omnis entis in actu. Ergo, eadem ratione, omne illud quod est in potentia quocumque modo, habet hoc a potentia prima, quæ est potentia pura, scilicet a prima materia. Sed aliqua potentia est in substantiis spiritualibus creatis; quia solus Deus est actus purus. Ergo substantia spiritualis creatæ habet hoc a materia; quod non posset esse, nisi materia esset pars ejus. Est ergo composita ex materia et forma.

1. Sed contra est quod Dionysius dicit (iv cap., in princ., de divin. Nom.) de Angelis, quod sunt incorporei et immateriales.

2. Sed dices, quod dicuntur immateriales, quia non habent materiam subjectam quantitati et transmutationi. — Sed contra est quod ipse præmittit, quod ab universa materia sunt mundi.

3. Præterea, secundum Philosophum in IV Physic. (comment. xxxii), locus non quæritur nisi propter motum; et similiter nec materia quæreretur nisi propter motum. Secundum ergo quod aliqua habent motum, secundum hoc quærenda est in eis materia; unde illa quæ sunt generabilia et corruptibilia, habent materiam ad esse; quæ autem sunt transmutabilia secundum locum, habent materiam ad ubi. Sed substantiæ spirituales non sunt transmutabiles secundum esse. Ergo non est in eis materia ad esse; et sic non sunt compositæ ex materia et forma.

4. Præterea, Hugo de sancto Victore dicit super angelicam Hierarchiam Dionysii (cap. iv, tract. 1), quod in substantiis spiritualibus idem est quod vivificat et quod vivificatur. Sed id quod vivificat, est forma; quod autem vivificatur, est materia: forma enim dat esse materiæ, vivere autem viventibus est esse. Ergo in Angelis non differt materia a forma.

5. Præterea, Avicenna et Algazel dicunt, quod substantiæ separate, quæ spirituales substantiæ dicuntur, sunt omnino a materia denudatæ.

6. Præterea, Philosophus dicit in III de Anima (com. xxxviii), quod lapis non est in anima, sed species lapidis: quod videtur esse propter simplicitatem animæ, ut scilicet in ea materialia esse non possint. Ergo anima non est composita ex materia et forma.

7. Præterea, in lib. de causis (prop. vii) dicitur, quod intelligentia est substantia quæ non dividitur. Sed omnia quod

componitur, dividitur. Ergo in intelligentia non est substantia composita.

8. Præterea, in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus et quod intelligitur. Sed id quod intelligitur, est actus intelligibilis omnino immaterialis. Ergo substantia intelligens est absque materia.

9. Præterea, Augustinus dicit in libr. de Trinit., (IX, cap. iv), quod anima se tota intelligit. Non autem per materiam. Ergo materia non est aliquid ejus.

10. Præterea, Damascenus dicit (lib. II, cap. xi), quod anima est simplex. Non ergo composita ex materia et forma.

11. Præterea, spiritus rationalis magis appropinquat primo simplicissimo, scilicet Deo, quam spiritus brutalis. Sed spiritus brutalis non est compositus ex materia et forma. Ergo multo minus spiritus rationalis.

12. Præterea, plus appropinquat primo simplici substantia angelica quam forma materialis. Sed forma materialis non est composita ex materia et forma. Ergo nec substantia angelica.

13. Præterea, forma accidentalis est ordine dignitatis infra substantiam. Sed Deus facit aliquam formam accidentalem subsistere sine materia, ut patet in sacramento altaris. Ergo fortius facit aliquam formam in genere substantiæ sine materia; et hoc maxime videtur substantia spiritualis.

14. Præterea, Augustinus dicit, XII Confess. (cap. vii, in fin.): *Duo fecisti, Domine: unum prope te*, idest substantiam angelicam; *aliud prope nihil*, scilicet materiam. Sic ergo materia non est in Angelo, cum contra ipsum dividatur.

Respondeo dicendum, quod circa hanc questionem contrarie aliqui opinantur. Quidam enim asserunt, substantiam spirituales creatam, esse compositam ex materia et forma; quidam vero hoc negant. Unde ad hujus veritatis inquisitionem, ne in ambiguo procedamus, considerandum est quid nomine materiæ significetur. Manifestum est enim quod cum potentia et actus dividant ens, et cum quodlibet genus per actum et potentiam dividatur, id communiter materia prima nominatur quod est in genere substantiæ ut potentia quædam intellecta præter omnem speciem et formam, et etiam præter privationem; quæ tamen est susceptiva et formarum et privationum, ut patet per Augustinum XII Confess., et I super Genes. ad litteram (cap. xiv et xv), et per Philosophum in VII Metaph. Sic autem accepta materia (quæ est propria ejus acceptio et communis), impossibile est quod materia sit in substantiis spiritualibus: licet enim in uno et eodem quod quandoque est in actu, quandoque in potentia, prius tempore sit potentia quam actus; actus tamen naturaliter est prior potentia. Illud autem quod est prius, non dependet a posteriori, sed e converso. Et ideo invenitur aliquis purus actus absque omni potentia; nunquam tamen invenitur

in rerum natura potentia quæ non sit perfecta per aliquem actum; et propter hoc semper in materia prima est aliqua forma. A primo autem actu perfecto simpliciter, qui habet in se omnem plenitudinem perfectionis, causatur esse actus in omnibus; sed tamen secundum quemdam ordinem. Nullus enim actus causatus habet omnem perfectionis plenitudinem; sed respectu primi actus, omnis actus causatus est imperfectus: quanto tamen actus est perfectior, tanto est Deo propinquior. Inter omnes autem creaturas Deo maxime appropinquant spirituales substantiæ, ut patet per Dionysium, iv cap. coelestis Hierar.; unde maxime accedunt ad perfectionem primi actus, cum comparentur ad inferiores creaturas sicut perfectum ad imperfectum, et sicut actus ad potentiam. Nullo ergo modo hæc ratio ordinis rerum habet quod substantiæ spirituales ad esse suum requirant materiam primam, quæ est incompletissimum inter omnia entia; sed sunt longe supra totam materiam et omnia materialia elevatae. Hoc etiam manifestum apparet, si quis propriam operationem substantiarum spiritualium consideret. Omnes enim spirituales substantiæ intellectuales sunt. Talis autem est uniuscujusque rei potentia, qualis reperitur perfectio ejus: nam proprius actus propriam potentiam requirit: perfectio autem cujuslibet intellectualis substantiæ, in quantum hujusmodi, est intelligibile prout est in intellectu. Talem igitur potentiam oportet in substantiis spiritualibus requirere quæ sit proportionata ad susceptionem formæ intelligibilis. Hujusmodi autem non est potentia materiæ primæ: nam materia prima recipit formam contrahendo ipsam ad esse individuale; forma vero intelligibilis est in intellectu absque hujusmodi contractione: sic enim intelligit intellectus unumquodque intelligibile, secundum quod forma ejus est in eo. Intelligit autem intellectus intelligibile præcipue secundum naturam communem et universalem; et sic forma intelligibilis in intellectu est secundum rationem suæ communitatis. Non est ergo substantia intellectualis receptiva formæ ex ratione materiæ, sed magis per oppositam quandam rationem. Unde manifestum fit quod in substantiis spiritualibus illa prima materia quæ de se omni specie caret, ejus pars esse non potest. Si tamen quæcumque duo se habent ad invicem ut potentia et actus, nominantur materia et forma; nihil obstat dicere, ut non fiat vis in verbis, quod in substantiis spiritualibus est materia et forma; oportet enim in substantia spirituali creata esse duo, quorum unum comparatur ad alterum ut potentia ad actum: quod sic patet. Manifestum est enim quod primam ens, quod Deus est, est actus infinitus, utpote habens in se totam essendi plenitudinem, non contractam ad aliquam naturam generis vel speciei. Unde oportet quod ipsum esse ejus non sit esse quasi inditum alicui naturæ quæ non sit suum esse; quia sic finiretur ad illam natu-

ram. Unde dicimus, quod Deus est ipsum suum esse. Hoc autem non potest dici de aliquo alio : sicut enim impossibile est intelligere quod sint plures albedines separatæ : sed si esset albedo separata ab omni subjecto et recipiente, esset una tantum ; ita impossibile est quod sit ipsum esse subsistens nisi unum tantum. Omne igitur quod est post primum ens, cum non (1) sit suum esse, habet esse in aliquo receptum ; per quod ipsum esse contrahitur ; et sic in quolibet creato aliud est natura rei quæ participat esse, et aliud ipsum esse participatum ; et cum quælibet res participet per assimilationem primum actum in quantum habet esse ; necesse est quod esse participatum in unoquoque comparetur ad naturam participantem ipsum, sicut actus ad potentiam. In natura igitur rerum corporearum materia non per se participat ipsum esse, sed per formam : forma enim adveniens materiæ laicit ipsum esse actu, sicut anima corpori. Unde in rebus compositis est considerare duplicem actum, et duplicem potentiam. Nam primo quidem materia est ut potentia respectu formæ, et forma est actus ejus ; et iterum natura constituta ex materia et forma, est ut potentia respectu ipsius esse, in quantum est susceptiva ejus. Remoto igitur fundamento materiæ, si remaneat aliqua forma determinatæ naturæ per se subsistens, non in materia, adhuc comparabitur ad suum esse ut potentia ad actum. Non dico autem ut potentiam separabilem ab actu, sed quam semper suus actus comitetur. Et hoc modo natura spiritualis substantiæ, quæ non est composita ex materia et forma, est ut potentia respectu sui esse ; et sic in substantia spirituali est compositio potentiæ et actus, et per consequens formæ et materiæ ; si tamen omnis potentia nominetur forma. Sed tamen hoc non est proprie dictum secundum communem usum nominum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod ratio formæ opponitur rationi subjecti. Nam omnis forma, in quantum hujusmodi, est actus ; omne autem subjectum comparatur ad id cuius est subjectum, ut potentia ad actum. Si quæ ergo materia est quæ sit actus tantum, ut divina essentia, illa nullo modo potest esse subjectum ; et de hac Boetius loquitur. Si autem aliqua forma sit quæ secundum aliquid sit in actu, et secundum aliquid in potentia ; secundum hoc tantum erit subjectum, secundum quod est in potentia. Substantiæ autem spirituales licet sint formæ subsistentes, sunt tamen in potentia, in quantum habent esse finitum et limitatum. Et quia intellectus est cognoscitivus omnium secundum sui rationem, et voluntas est amativa universalis boni ; remanet semper in intellectu et voluntate substantiæ creatæ potentia ad aliquid quod est extra se. Unde si quis recte consideret, substantiæ spirituales non inveniuntur esse subjectum (2) accidentium quæ pertinent ad intellectum et voluntatem.

(1) *Al. deest non.* — (2) *Al. subjectæ.*

AD SECUNDUM dicendum, quod duplex est limitatio formæ. Una quidem secundum quod forma speciei limitatur ad individuum ; et talis limitatio formæ est per materiam. Alia vero secundum quod forma generis limitatur ad naturam speciei ; et talis limitatio formæ non fit per materiam, sed per formam magis determinatam, a qua sumitur differentia ; differentia enim addita super genus contrahit ipsum ad speciem ; et talis limitatio est in substantiis spiritualibus, secundum scilicet quod sunt formæ determinatarum specierum.

AD TERTIUM dicendum, quod mutabilitas non invenitur in substantiis spiritualibus secundum earum esse, sed secundum intellectum et voluntatem ; sed talis mutabilitas non est ex materia, sed ex potentialitate intellectus et voluntatis.

AD QUARTUM dicendum, quod non est intentio Augustini dicere, quod eadem numero sit materia visibilium et invisibilium, cum ipse dicat duplicem informitatem intelligi per cœlum et terram, quæ dicuntur primo creatæ ; ut per cœlum intelligatur substantia spiritualis adhuc informis, per terram autem materia rerum corporalium, quæ in se considerata informis est quasi omni specie carens : unde etiam dicitur *inanis et vacua*, vel *invisibilis et incomposita* secundum aliam litteram. Cœlum autem non describitur inane et vacuum. Per quod manifeste apparet quod materia, quæ caret omni specie, non est pars substantiæ angelicæ. Sed informitas substantiæ spiritualis est secundum quod nondum est conversa ad verbum a quo illuminatur ; quod pertinet ad potentiam intelligibilem. Sic ergo materiam communem visibilium et invisibilium nominat utrumque, prout est informe suo modo.

AD QUINTUM dicendum, quod Philosophus loquitur ibi non de causa agente, sed de causa formali. Illa enim quæ sunt composita ex materia et forma, statim sunt ens et unum ; quia materia est ens in potentia, et fit ens actu per adventum formæ, quæ est ei causa essendi. Sed forma non habet sic esse per aliam formam ; unde si sit aliqua forma subsistens, statim est ens et unum, nec habet causam formalem sui esse ; habet tamen causam influentem ei esse, non autem causam moventem, quæ reducit ipsam de potentia præexistenti in actum.

AD SEXTUM dicendum, quod licet anima sit per se subsistens, non tamen sequitur quod sit composita ex materia et forma ; quia per se subsistere potest convenire formæ absque materia. Cum enim materia habeat esse per formam, et non e converso ; nihil prohibet aliquam formam sine materia subsistere, licet materia sine forma esse non possit.

AD SEPTIMUM dicendum, quod esse susceptivum contrariorum est substantiæ in potentia aliquid existens, sive sit composita ex materia et forma, sive sit simplex. Substantia autem spiritualium non est subjectum contrariorum, nisi per-

tinentium ad voluntatem et intellectum, secundum quæ est in potentia, ut ex dictis (in corp. art.) patet.

AD OCTAVAM dicendum, quod non idem est componi ex quod est et quo est, et ex materia et forma; licet enim forma possit dici quo aliquid est, tamen materia non proprie potest dici quod est, cum non sit nisi in potentia; sed quod est, est id quod subsistit in esse (quod quidem in substantiis corporeis est ipsum compositum ex materia et forma, in substantiis autem incorporeis est ipsa forma simplex); quo est autem, est ipsum esse participatum; quia tantum unumquodque est in quantum ipso esse participat; unde et Boetius sic utitur istis vocabulis in lib. de Hebdomad., dicens, quod in aliis præter primum, non idem est quod est, et esse.

AD NONAM dicendum, quod sub aliquo communi est aliquid dupliciter: uno modo sicut individuum sub specie; alio modo sicut species sub genere. Quandoque igitur sub una communi specie sunt multa individua, distinctio multorum individuum est per materiam individualem, quæ est præter naturam speciei; et hoc in rebus creatis. Quando vero sunt multæ species sub uno genere, non oportet quod formæ quibus distinguuntur species ad invicem, sint aliud secundum rem a forma communi generis. Per unam enim et eandem formam hoc individuum collocatur in genere substantiæ, et in genere corporis, et sic usque ad specialissimam speciem. Si enim secundum aliquam aliam formam hoc individuum habeat quod sit substantia; de necessitate oportet quod aliæ formæ supervenientes, secundum quas collocatur in inferioribus generibus et speciebus, sint formæ accidentales; quod ex hoc patet. Forma enim accidentalis a substantiali differt, quia forma substantialis facit hoc aliquid; forma autem accidentalis advenit rei jam hoc aliquid existenti. Si igitur prima forma, per quam collocatur in genere, facit individuum esse hoc aliquid; omnes aliæ formæ advenient individuo subsistenti in actu; et ita erunt formæ accidentales. Sequitur etiam quod per adventum posteriorum formarum, quibus collocatur aliquid in specie specialissima vel subalterna, non sit generatio, neque per subtractionem corruptio, simpliciter, sed secundum quid. Cum enim generatio sit transmutatio ad esse rei; illud simpliciter generari dicitur quod simpliciter fit ens de non ente in actu, sed ente in potentia tantum. Si igitur aliquid fiat de præexistenti in actu, non generabitur simpliciter ens, sed hoc ens; et eadem ratio est de corruptione. Est ergo dicendum, quod formæ rerum specie differentium sunt ordinate, et una addit super alteram perfectionem; et hoc patet etiam per Philosophum in VIII Metaph. (text. com. x); qui dicit, quod definitiones et species rerum sunt sicut numeri, in quibus species multiplicatur per additionem unitatis; cum etiam hoc per inductionem appareat

gradatim species rerum multiplicari secundum perfectum et imperfectum. Sic igitur per hoc excluditur positio Avicæbron in lib. Fontis vitæ, quod materia prima, quod omnino sine forma consideratur, primo recipit formam substantiæ; quia quidem suscepta in aliqua sui parte, super formam substantiæ recipit aliam formam, per quam fit corpus; et sic deinceps usque ad ultimam speciem; et in illa parte in qua non recipit formam corpoream, est substantia incorporea, cujus materiam non subjectam quantitati aliqui nominant materiam spiritualem. Ipsam autem materiam jam perfectam per formam substantiæ, quæ est subjectum quantitati et aliorum accidentium, dicit esse clavem ad intelligendum substantias incorporeas. Non enim ex hoc contingit quod aliquid individuum sit corpus inanimatum et aliud corpus animatum, per hoc (1) quod individuum animatum habet formam aliquam, cui subternatur forma substantialis corporis; sed quia hoc individuum animatum habet formam perfectiorem, per quam habet non solum subsistere et corpus esse, sed etiam vivere; aliud autem habet formam imperfectiorem, per quam non attingit ad vitam, sed solum ad subsistere corporaliter.

AD DECIMUM dicendum, quod forma generis de ejus ratione est materia, non potest esse extra intellectum nisi in materia, ut forma plantæ aut metalli. Sed hoc genus quod est substantia, non est tale de ejus ratione sit materia; alioquin non esset metaphysicum, sed naturale. Unde forma hujus generis non dependet a materia secundum suum esse, sed potest inveniri etiam extra materiam.

AD UNDECIMUM dicendum, quod species intelligibilis quæ est in intellectu Angeli intelligentis, differt ab Angelo intellectu non secundum abstractum a materia et materiæ concreterum; sed sicut ens intentionale ab ente quod dicit esse ratum in natura; sicut differt species coloris in oculo a colore qui est in pariete.

AD DUODECIMUM dicendum, quod si arca esset sine materia per se subsistens, esset intelligens seipsam: quia immunitas a materia est ratio intellectualitatis; et secundum hoc arca sine materia non differret ab arca intelligibili.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod Augustinus inducit illud inquirendo: quod patet ex hoc quod illam positionem improbat.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod solus Deus dicitur immaterialis et incorporeus, quia omnia ejus simplicitati comparata, possunt reputari quasi corpora materialia, licet in se sint incorporea et immaterialia.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod esse substantiæ spiritualis creatæ est coarctatum et limitatum non per materiam,

(1) Forte rediuidat per hoc, aut ex hoc supra.

sed per hoc quod est receptum et participatum in natura determinatæ speciei, ut dictum est (in corp. art.).

AD DECIMUMSEXIMUM dicendum, quod agit et patitur substantia spiritalis creata, non secundum formam vel materiam, sed secundum quod est in actu vel potentia.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod substantia spiritalis nec est actus purus, nec potentia pura; sed habens potentiam cum actu; non tamen composita ex materia et forma, ut ex dictis (in corp. art.) patet.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod Plato appellat deos secundos, non Angelos, sed corpora coelestia.

AD DECIMUMNONUM dicendum, quod materia est principium distinctionis secundum numerum in eadem specie, non autem distinctionis specierum. Angeli autem non sunt multi numero in eadem specie; sed multitudo eorum est sicut multæ nature specierum per se subsistentes.

AD VICESIMUM dicendum, quod substantiæ spirituales non patiuntur ab igne corporeo per modum alterationis materialis, sed per modum alligationis, ut Augustinus dicit (lib. XXI de Civit. Dei, cap. x); unde non oportet quod habeant materiam.

AD VICESIMUMPRIMUM dicendum, quod liber de *unitate* et *uno* non est Boetii, ut ipse stilus indicat.

AD VICESIMUMSECUNDUM dicendum, quod forma separata, in quantum est actus, non potest aliquid extraneum habere admixtum, sed solum in quantum est in potentia; et hoc modo substantiæ spirituales in quantum sunt in potentia secundum intellectum et voluntatem, recipiunt aliqua accidentia.

AD VICESIMUMTERTIUM dicendum, quod intentio Boetii non est dicere, quod de ratione substantiæ, quod est genus, sit esse compositum ex materia et forma, cum substantia sit de consideratione Metaphysici, non Naturalis; sed intendit dicere, quod cum forma et materia non pertineant ad genus substantiæ tanquam species, sola substantia, quæ est compositum, collocatur in genere ut species.

AD VICESIMUMQUARTUM dicendum, quod in rebus compositis ex materia et forma, genus sumitur a materia, et differentia a forma; ita tamen quod per materiam non intelligatur materia prima, sed secundum quod per formam recipit quoddam esse imperfectum et materiale respectu esse specifici; sicut esse animalis est imperfectum et materiale respectu hominis. Tamen illud duplex esse non est secundum aliam et aliam formam, sed secundum unam formam, quæ homini dat non solum hoc quod est esse animal, sed hoc quod est esse hominem. Anima autem alterius animalis dat ei solum esse animal; unde animal commune non est unum numero, sed ratione tantum; quia non ab una et eadem forma homo est animal et asinus. Subtracta ergo materia a substantiis spiritalibus, remanebit ibi genus et

differentia non secundum materiam et formam, sed secundum quod consideratur in substantia spiritali tam id quod est commune sibi et imperfectioribus substantiis, quam etiam id quod est sibi proprium.

AD VICESIMUMQUINTUM dicendum, quod quanto aliquid est plus in actu, tanto perfectius est; quanto autem aliquid est plus in potentia, tanto est imperfectius. Imperfecta autem a perfectis sumunt originem, et non e converso. Unde non oportet quod omne quod quocumque modo est in potentia, hoc habeat a pura potentia quæ est materia. Et in hoc videtur fuisse deceptus Avicebra in libro Fontis vite, dum creditur quod omne illud quod est in potentia vel subjectum, quodammodo hoc habeat ex prima materia.

ARTICULUS II. — *Utrum substantia spiritalis possit uniri corpori.*

Secundo quæritur, utrum substantia spiritalis possit uniri corpori. Et videtur quod non. Dicit enim Dionysius (I cap. de div. Nomin.), quod incorporalia sunt incomprehensibilia a corporalibus. Sed omnis forma comprehenditur a materia, cum sit actus ejus. Ergo substantia spiritalis incorporea non potest esse forma corporis.

2. Præterea, secundum Philosophum in lib. de Somno et Vigilia (cap. i, ante med.), cujus est potentia ejus est actio. Sed operatio propria substantiæ spiritalis est intelligere, quæ non potest esse corporis: quia non contingit intelligere per organum corporeum, ut probatur in III de Anima (com. vi). Ergo potentia intellectiva non potest esse forma corporis: ergo neque substantia spiritalis, in qua fundatur talis potentia, potest esse forma corporis.

3. Præterea, quod advenit alicui post esse completum, advenit ei accidentaliter. Sed substantia spiritalis habet in se esse subsistens. Si igitur adveniat ei corpus, adveniet ei accidentaliter. Non ergo potest ei uniri ut forma substantialis.

4. Sed dicendum, quod anima, in quantum est spiritus, est per se subsistens; in quantum autem est anima, unitur ut forma. — Sed contra, anima secundum essentiam suam est spiritus: aut igitur secundum suam essentiam est forma corporis, aut secundum aliquid additum essentiæ. Si autem secundum aliquid additum essentiæ, cum omne illud quod advenit alicui supra essentiam suam, sit accidentale, sequitur quod anima per aliquod accidens unatur corpori; et sic homo est ens per accidens, quod est inconveniens. Ergo unitur ei per suam essentiam, in quantum est spiritus.

5. Præterea, forma non est propter materiam, sed materia propter formam; unde anima non unitur corpori ut perficiatur corpus; sed magis corpus, si anima est forma, unitur ei

propter animæ perfectionem. Sed anima ad sui perfectionem non indiget corpore, cum sine corpore possit esse et intelligere. Ergo anima non unitur corpori ut forma.

6. Præterea, unio formæ et materiæ est naturalis. Sed unio animæ ad corpus non est naturalis, sed miraculosa: dicitur enim in libro de Spiritu et Anima (cap. xiv): *Plenum fuit miraculo ut tam diversa et tam divisa ad invicem potuerint coniungi*. Ergo anima non unitur corpori ut forma.

7. Præterea, secundum Philosophum in lib. de Coelo, omnis debilitatio est præter naturam. Quicquid ergo debilitat aliquid, non unitur ei naturaliter. Sed anima debilitatur per unionem corporis; et quantum ad esse, quia corpus prægravat animam (ut dicitur in lib. de Spiritu et Anima, cap. xiv); et quantum ad operationem, quia non potest se cognoscere, nisi retrahendo se ab omnibus corporeis nexibus, ut in eodem lib. dicitur. Ergo unio animæ ad corpus non est naturalis: et sic idem quod prius.

8. Præterea, Commentator dicit in VIII Metaph., quod cum id quod est in potentia, fit actu, hoc non fit per aliquid additum. Sed cum anima unitur corpori, additur corpori aliquid extrinsecum; quia anima creatur a Deo, et corpori infunditur. Ergo anima non est actus, sed forma corporis.

9. Præterea, forma educitur de potentia materiæ. Sed substantia spiritualis non potest educi de potentia materiæ corporalis. Ergo substantia spiritualis non potest uniri corpori ut forma.

10. Præterea, major est convenientia spiritus ad spiritum quam spiritus ad corpus. Sed spiritus non potest esse forma alterius spiritus. Ergo neque substantia spiritualis potest esse forma corporis.

11. Præterea, Augustinus dicit, quod anima et Angelus sunt natura pares, officio dispares. Sed Angelus non potest esse forma corporis. Ergo neque anima.

12. Præterea, Boetius dicit in lib. de duab. Naturis (a princ.): *Natura est unumquodque informans specifica differentia*. Sed eadem est specifica differentia animæ et Angeli, scilicet rationale. Ergo eadem est natura: et sic idem quod prius.

13. Præterea, anima eodem modo se habet ad totum et partes; quia est tota in toto, et tota in qualibet parte. Sed substantia spiritualis, quæ est intellectus, nullius partis corporis est actus, ut dicitur in III de Anima (com. vi). Ergo substantia spiritualis non est forma totius corporis.

14. Præterea, forma naturalis existens in corpore, non operatur extra corpus. Sed anima existens in corpore operatur extra corpus: dicitur enim in Concilio Aquilejensi (1) de mulier-

(1) Ancyrano altis apud Regionem Præviensensem. Vide Gratianum Can. Episcopi.

bus quæ putant se ad Dianam de nocte ire, quod eis advenit in spiritu quod putant se in corpore pati; et sic etiam spiritus eorum extra corpus operatur. Non ergo substantia spiritualis unitur corpori ut forma naturalis ejus.

15. Præterea, in lib. de articulis Fidei dicitur: *Neque forma sine materia, neque materia sine forma subjectum esse potest*. Sed corpus est subjectum aliquorum accidentium. Ergo corpus non est materia sine forma. Si igitur substantia spiritualis advenit ei ut forma, sequitur quod duæ formæ erunt in uno et eodem; quod est impossibile.

16. Præterea, corruptibile et incorruptibile differunt genere; nec aliquid de eis dicitur univoce, ut patet per Philosophum et Commentatorem ejus in X Metaph. (com. xxvi). Plus ergo differt corruptibile et incorruptibile quam duo contraria, quæ sunt species unius generis. Sed unum contrarium non est nec esse potest forma alterius; Boetius enim dicit, quod unum contrarium non juvat aliud ad esse. Ergo substantia spiritualis cum sit incorruptibilis, non juvat corpus corruptibile ad esse; et ita non est forma ejus, cum forma det esse materiæ.

17. Præterea, quicquid unitur alteri per id quod non est de essentia ejus, non unitur ei ut forma. Sed intellectus unitur corpori per phantasma, quod non est substantia intellectus, ut Commentator dicit in III de Anima (com. v et xxxvi). Ergo substantia spiritualis, quæ est intellectus, non unitur corpori ut forma.

18. Præterea, omnis substantia spiritualis est intellectualis. Omnis autem substantia intellectualis est abstracta a materia, cum per immunitatem a materia sit aliquid intellectuale. Nulla ergo substantia spiritualis est forma in materia; et ita non potest uniri corpori ut forma.

19. Præterea, ex materia et forma fit unum. Si igitur substantia spiritualis unitur corpori ut forma, oportet quod ex spirituali substantia et corpore fiat unum. Formæ ergo intelligibiles quæ recipiuntur in intellectu, recipiuntur in materia corporali; quod est impossibile; quia formæ receptæ in materia corporali, sunt intelligibiles tantum in potentia. Non ergo substantia spiritualis unitur corpori ut forma.

Sed contra est quod Dionysius dicit (iv cap. de divin. Nomin.), quod anima est substantia intellectualis habens vitam indeficientem. Sed anima est forma corporis, ut patet per ejus definitionem, quæ ponitur in II de Anima (com. vi). Ergo aliqua substantia spiritualis, sive intellectualis, unitur corpori ut forma.

Respondeo dicendum, quod difficultas hujus questionis ex hoc accidit, quia substantia spiritualis est quedam res per se subsistens. Formæ autem debetur esse in alio, id est in materia, cujus est actus et perfectio; unde contra rationem sub-

stantiæ spiritualis esse videtur quod sit corporis forma; et propter hoc Gregorius Nyssenus in suo lib. quem de Anima fecit, imposuit Aristoteli (cap. VI), quod posuit animam non per se subsistentem esse, et corrumpi corrupto corpore, quia posuit eam entelechiam, quasi actum vel perfectionem physici corporis. Sed tamen si aliquis diligenter consideret, evidenter apparet, quod necesse est aliquam spiritualem substantiam formam humani corporis esse. Manifestum est enim quod huic homini singulari, ut Socrati vel Platoni, convenit intelligere. Nulla autem operatio convenit alicui nisi per aliquam formam in ipso existentem, vel substantialem vel accidentalem: quia nihil agit aut operatur nisi secundum quod est actu. Est autem unumquodque actu per formam aliquam vel substantialem vel accidentalem; cum forma sit actus; sicut ignis est actu ignis per igniteatum, actu calidus per calorem. Oportet igitur principium hujus operationis, quod est intelligere, formaliter messe huic homini; principium autem hujus operationis non est forma aliqua cujus esse sit dependens a corpore, et materiæ obligatum sive immersum; quia hæc operatio non fit per corpus, ut probatur in III de Anima (com. VI); unde principium hujus operationis habet operationem sine communicatione materiæ corporalis. Sic autem unumquodque operatur secundum quod est; unde oportet quod esse illius principii sit esse elevatum supra materiam corporalem, et non dependens ab ipsa. Hoc autem proprium est spiritualis substantiæ. Oportet autem dicere, si prædicta conjungantur, quod quedam spiritualis substantia, sit forma humani corporis.

Quidam vero concedentes quod intelligere sit actus spiritualis substantiæ, negaverunt illam spiritualem substantiam uniri corpori ut forma. Quorum Averroes docuit intellectum possibilem, secundum esse, separatum a corpore; vidit tamen quod nisi esset aliqua unio ejus ad hunc hominem, actio ejus ad hunc hominem pertinere non posset. Si enim sint duæ substantiæ omnino disjunctæ, una agente vel operante, alia non dicitur operari. Unde posuit intellectum illum, quem dicebat separatum omnino secundum esse a corpore, continuari cum hoc homine per phantasmata, hac ratione, quia species intelligibilis, quæ est perfectio intellectus possibilis, fundatur in phantasmatis a quibus abstrahitur. Sic ergo habet duplex esse; unum in intellectu possibili, cujus est forma; et aliud in phantasmatis, a quibus abstrahitur. Phantasmata autem sunt in hoc homine, quia virtus imaginativa est virtus in corpore, idest habens organum corporale. Ipsa ergo species intelligibilis est medium conjungens intellectum possibilem homini singulari. Sed hæc continuatio nullo modo sufficit ad hoc quod hic homo singularis intelligat. Ut enim Aristoteles dicit in lib. III de Anima (com. XXXVIII et XXXIX), phantas-

mata comparantur ad intellectum possibilem sicut color ad visum. Sic igitur species intelligibilis a phantasmatis abstracta, est in intellectu possibili, sicut species coloris in sensu visus; sic autem est in phantasmatis intelligibilis species sicut species visibilis est in colore parietis. Per hoc autem quod species visibilis, quæ est forma visus, fundatur in colore parietis, non conjungitur visus parieti ut videnti, sed ut viso; non enim per hoc paries videt, sed videtur. Non enim hoc facit cognoscentem, ut sit in eo forma cujus similitudo est in potentia cognoscente; sed ut sit in ipso cognoscitiva potentia. Neque igitur hic homo per hoc erit intelligens quod sunt in eo phantasmata, quorum similitudo, quæ est species intelligibilis, est in intellectu possibili; sed sequitur per hoc quod sua phantasmata sint aliorum intellecta. Sed oportet ipsum, intellectum possibilem, qui est potentia intelligens, formaliter messe huic homini ad hoc quod hic homo intelligat. Videtur etiam in ipsa ratione continuationis defecisse; cum species intelligibilis non sit unum cum intellecta possibili nisi inquantum est abstracta a phantasmatis; sic enim solum est intellecta in actu; secundum autem quod est in phantasmatis, est intellecta solum in potentia. Per hoc igitur magis demonstratur disjunctio intellectus possibilis a phantasmatis quam confirmatio. Oportet enim illa esse omnino disjuncta, quorum unum aliquid uniri non potest, nisi fuerit ab altero separatum.

Hæc igitur opinio rejecta tanquam impossibili, considerandum est quod Plato efficacius posuit hunc hominem intelligere, nec tamen substantiam spiritualem uniri corpori ut formam. Ut enim Gregorius Nyssenus narrat (lib. XIII, qui est de scientia, et lib. XXXII qui est de Natura, et lib V de Natura hominis (1), Plato posuit substantiam intellectivam, quæ dicitur anima, uniri corpori per quandam spiritualem contactum; quod quidem intelligitur secundum quod movens vel agens tangit motum aut passum, etiam si sit incorporeum. Ex qua ratione dicit Aristoteles in I de Generat. (com. XLV, XLVII et LIII), quod quedam tangunt et non tanguntur; quia agunt, et non patiuntur. Unde dicebat Plato, ut dictus Gregorius refert, quod homo non est aliquid compositum ex anima et corpore, sed est anima utens corpore, ut intelligatur esse in corpore quodammodo sicut nauta in navi. Quod videtur tangere Aristoteles in II de Anima (cap. X). Sic igitur et hic homo intelligit inquantum hic homo est ipsa substantia spiritualis, quæ est anima, cujus actus proprius est intelligere, hæc tamen substantia forma corporis non existente. Sed ad hujus rationis improbationem unum sufficit, quod Aristoteles in II de Anima (com. XXV et XVI) inducit directe contra hanc positionem. Si enim anima non uniretur corpori ut forma, seque-

(1) Qui tamen non est Gregorii Nysseni, sed Nemesii, ut sæpius notatum.

retur quod corpus et partes ejus non haberent esse specificum per animam; quod manifeste falsum apparet; quia recedente anima non dicitur oculus aut caro et os nisi æquivoce, sicut oculus pictus vel lapideus. Unde manifestum est quod anima est forma et quod quid erat esse hujus corporis; idest a qua hoc corpus habet rationem suæ speciei. Qualiter autem hoc esse possit, inquirendum est.

Considerandum est autem, quod quanto aliqua forma est perfectior, tanto magis supergreditur materiam corporalem; quod patet inducenti in diversis formarum ordinibus. Forma enim elementi non habet aliquam operationem nisi quæ fit per qualitates activas et passivas, quæ sunt dispositiones materiæ corporalis. Forma autem corporis mineralis habet aliquam operationem excedentem qualitates activas et passivas, quæ consequitur speciem ex influentia corporis coelestis; ut quod magnus attrahit ferrum, et quod saphyrus curat apostema. Ulterius autem anima vegetabilis habet operationem, cui quidem deserviunt qualitates activæ et passivæ organicæ; sed tamen supra posse hujusmodi qualitatum, ipsa effectum proprium sortitur in nutriendo et augendo usque ad determinatum terminum, et alia hujusmodi comprehendendo. Anima autem sensitiva ulterius habet operationem, ad quam nullo modo se extendunt qualitates activæ et passivæ, nisi quatenus exiguntur ad compositionem organi per quod talis operatio exercetur; ut videre, audire, appetere, et hujusmodi. Perfectissima autem formarum, idest anima humana, quæ est finis omnium formarum naturalium, habet operationem omnino excedentem materiam, quæ non fit per organum corporale, scilicet intelligere. Et quia esse rei proportionatur ejus operationi, ut dictum est, cum unumquodque operetur secundum quod est ens; oportet quod esse animæ humanæ superexcedat materiam corporalem, et non sit totaliter comprehensum ab ipsa; sed tamen aliquo modo attingatur ab ea. In quantum igitur supergreditur esse materiæ corporalis, potens per se subsistere et operari, anima humana est substantia spiritualis; in quantum vero attingitur a materia, et esse suum communicat illi, est corporis forma. Attingitur autem a materia corporali ea ratione quod semper supremum infimi ordinis attingit infimum supremi, ut patet per Dionysium (vii cap. de divin. Nomin.); et ideo anima humana quæ est infima in ordine substantiarum spiritualium, esse suum communicare potest corpori humano, quod est dignissimum, ut fiat ex anima et corpore unum sicut ex forma et materia. Si vero substantia spiritualis esset composita ex materia et forma, impossibile esset quod esset forma corporalis (1); quia de ratione ma-

(1) *Al.* esset formalis.

teriæ est quod non sit in alio, sed quod ipsa sit primum subjectum.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod substantia spiritualis, licet non comprehendatur a corpore, attingitur tamen aliquantulum ab eo, ut dictum est in corp. art.

AD SECUNDUM dicendum, quod intelligere est operatio animæ humanæ secundum quod superexcedit proportionem materiæ corporalis; et ideo non fit per aliquod organum corporale. Potest tamen dici, quod ipsum conjunctum, idest homo, intelligit, in quantum anima, quæ est pars ejus formalis, habet hanc operationem propriam, sicut operatio cuiuslibet partis attribuitur toti; homo enim videt oculo, ambulat pede, et similiter intelligit per animam.

AD TERTIUM dicendum, quod habet anima esse subsistens, in quantum esse suum non dependet a corpore, utpote supra materiam corporalem elevatum; et tamen ad hujus esse communionem recipit corpus; ut sic sit unum esse animæ et corporis, quod est esse hominis. Si autem secundum aliud esse uniretur sibi corpus, sequeretur quod esset unio accidentalis.

AD QUARTUM dicendum, quod anima secundum suam essentiam est forma corporalis, et non secundum aliquid additum. Tamen in quantum attingitur a corpore, est forma; in quantum vero superexcedit corporis proportionem, dicitur spiritus, vel spiritualis substantia.

AD QUINTUM dicendum, quod nulla pars habet perfectionem naturæ separata a toto. Unde anima, cum sit pars humanæ naturæ, non habet perfectionem suæ naturæ nisi in unione ad corpus; quod patet ex hoc quod in virtute ipsius animæ est quod fiat ab ea quædam potentia quæ non sunt actus organorum corporalium, secundum quod excedit corporis proportionem; et iterum quod fiat ab ea potentia quæ sunt actus organorum, in quantum potest contingi a materia corporali. Non est autem aliquid perfectum in sua natura nisi actu explicari possit quod in eo virtute continetur, unde anima licet possit esse et intelligere a corpore separata, tamen non habet perfectionem suæ naturæ cum est separata a corpore; ut Augustinus dicit, XII super Genes. ad litteram (cap. xxxv).

AD SEXTUM dicendum, quod miraculum non accipitur ibi secundum quod dividitur contra naturalem operationem, sed secundum quod etiam ipsa naturalia opera miracula dicuntur, prout ab incomprehensibili divina virtute procedunt. Et hoc modo dicit Augustinus super Joan. (tract. xxiv), quod mirabilis est quod Deus ex paucis granis tantam segetum multitudinem producit quæ sufficiat ad totius humani generis satietatem, quam quod ex quinque panibus quinque millia hominum satiavit.

AD SEPTIMUM dicendum, quod illud per quod debilitatur

aliquid præintellecta sua natura, non est naturale. Contingit tamen plerumque quod aliquid est pertinens ad naturam aliqujus, ex quo sequitur in eo aliqua debilitatio aut defectus; sicut componi ex contrariis est naturale animali; ex quo sequitur in eo mori et corruptio. Et similiter naturale est animæ quod indigeat phantasmalibus ad intelligendum; ex quo tamen sequitur quod diminuat in intelligendo a substantiis superioribus. Quod autem dicitur, quod anima a corpore prægravatur, hoc non est ex ejus natura, sed ex ejus corruptione, secundum illud Sapient., xix, 15: *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam*. Quod vero dicitur quod abstrahit se a nexibus corporalibus ut se intelligat, intelligendum est quod abstrahit se ab eis quasi ab objectis; quia anima intelligitur per remotionem omnis corporeitatis; non tamen ab eis abstrahitur secundum esse; quinimmo quibusdam corporeis organis basis, non potest anima directe nec se nec aliud intelligere, ut quando læditur cerebrum.

AD OCTAVUM dicendum, quod quanto aliqua forma est altior, tanto plus indiget a potentiori agente produci; unde cum anima humana sit altissima omnium formarum, producitur a potentissimo agente, scilicet Deo; alio tamen modo quam aliæ formæ a quibuscumque agentibus. Nam aliæ formæ non sunt subsistentes; unde esse non est earum, sed eis aliqua sunt; unde fieri earum est secundum quod materia vel subjectum reducitur de potentia in actum; et hoc est formam educi de potentia materiæ absque additione alicujus extrinseci. Sed ipsa anima habet esse subsistens; unde sibi proprie debetur fieri; et corpus trahitur ad esse ejus. Et propter hoc dicitur, quod est ab extrinseco, et quod non educitur de potentia materiæ. Unde patet solutio AD NONUM.

AD DECIMUM dicendum, quod spiritus magis convenit cum spiritu quam corpore convenientia naturæ; sed convenientia proportionis, quæ requiritur inter formam et materiam, magis convenit spiritus cum corpore quam spiritus cum spiritu; cum duo spiritus sint duo actus; corpus autem comparatur ad animam sicut potentia ad actum.

AD UNDECIMUM dicendum, quod Angelus et anima sunt pares natura generis, inquantum utrumque est intellectualis substantia; sed Angelus natura speciei est superior; ut patet per Dionysium, iv cap. cœlest. Hierarchiæ.

AD DUODECIMUM dicendum, quod *rationale* proprie acceptum est differentia animæ, non Angeli, sed magis *intellectuale*, ut Dionysius utitur; quia Angelus non cognoscit veritatem per discursum rationis, sed simplici intuitu, quod est proprie intelligere. Si tamen *rationale* large accipiatur; tunc dicendum est, quod non est ultima differentia specifica, sed dividitur per alias specificas differentias propter diversos gradus intelligendi.

AD DECIMUMTERTIUM dicendum, quod intellectus non dicitur esse actus partis alienjus corporis, inquantum est potentia non utens organo; ipsa tamen substantia animæ unitur corpori ut forma, sicut dictum est.

AD DECIMUMQUARTUM dicendum, quod illis mulieribus discursus dicitur accidere in spiritu; non quod spiritus, idest substantia animæ, extra corpus operetur; sed quia in spiritu, hoc est in phantastico animæ, hujusmodi visa formantur.

AD DECIMUMQUINTUM dicendum, quod materia sine forma, proprie loquendo, non potest esse subjectum, secundum quod subjectum proprie dicitur aliquid ens actu; sed quod corpus animatum sit ens actu, ut possit esse subjectum, non habet ab alia forma quam ab anima, ut infra (art. seq.) patebit.

AD DECIMUMSEXTUM dicendum, quod corruptibile et incorruptibile non conveniunt in genere secundum considerationem naturalem; propter diversum modum essendi, et diversam rationem potentiæ in utroque; licet possint convenire in genere logico, quod accipitur secundum intentionem intelligibilem solum. Anima autem licet sit incorruptibilis, non tamen est in alio genere quam corpus; quia cum sit pars humanæ naturæ, non competit sibi esse in genere vel specie, vel esse personam aut hypostasim, sed composito. Unde etiam nec hoc aliquid dici potest, si per *hoc aliquid* intelligatur hypostasis, vel persona, vel individuum in genere aut specie collocatum. Sed si *hoc aliquid* dicatur omne quod potest per se subsistere, sic anima est hoc aliquid.

AD DECIMUMSEPTIMUM dicendum, quod illa positio Commentatoris est impossibilis, ut ostensum est.

AD DECIMUMOCTAVUM dicendum, quod de ratione substantiæ intellectualis est quod sit immunitis a materia a qua dependeat ejus esse sicut totaliter comprehensum a materia; unde nihil prohibet animam esse substantiam intellectualem et formam corporis, ut supra dictum est.

AD DECIMUMNONUM dicendum, quod ex anima humana et corpore ita fit unum, quod tamen anima (1) superexcedat corporis proportionem; et ex ea parte qua corpus excedit, attribuitur ei potentia intellectiva; unde non oportet quod species intelligibiles quæ sunt in intellectu, recipiantur in materia corporali.

ARTICULUS III. — *Utrum substantia spiritualis, quæ est anima humana, uniatur corpori per medium.*

Tertio quæritur, utrum substantia spiritualis, quæ est anima humana, uniatur corpori per medium. Et videtur quod sic. Dio-

(1) *Al.* cum anima.